

SA SVAKIM HELLO DIJELIS... ✓

Željko Badurina, *Pola Srbini / pola Hrvati*, iz ciklusa *Post-arts*, 2005.

DANI SRPSKE KULTURE
9. — 25. 11. 2023.

GALERIJA SKD PROSVJETA
Preradovićeveva 21
GALERIJA FORUM
Teslina 16

kustosica: **Nada Beroš**

Željko Badurina
Breda Beban
Boris Bućan
Branka & Branko
Cvjetičanin
Tanja Dabo
Nedeljko Dragić
Jovica Drobnjak
Momčilo Golub
Igor Grubić
Božena Končić
Badurina

Davor Konjikušić &
Nika Petković
Bane Milenković
Bojan Mrdenović
Saša Mesić &
Boris Bućan
Dan Oki /
Slobodan Jokić
Ivana Popović
Mio Milisav
Vesović

Boris Bućan

OREOLE KAO LOPOČI U JEZERU JASENOVAC –
ZA SVAKOG A NE SAMO ZA JEDNOG.
DA LI JE TO IMPRESIONIZAM?
2017.

140 × 140 cm, akril na platnu
Priv. vlasništvo

PRIPADATI MANJINI

Može li se bez nasilnog svojatanja i bez polarizacija „naše“ i „vaše“ govoriti o srpskoj likovnoj kulturi u korpusu koji nazivamo suvremena hrvatska umjetnost?

Pripadati manjini i biti *manji* jest pozicija s kojom žive, hotimice ili nehotice, mnogi umjetnici, bez obzira u kojoj sredini stvaraju i kako ih okolina percipira. Mnogi od njih, opirući se sirenskom zovu krda, radije preuzimaju različite manjinske identitete. Upravo stoga bili su pozvani da sudjeluju u ovoj izložbi i dodatno otežaju odgovor na početno pitanje. Bilo po svojim korijenima, samoidentifikacijom, duhovnim i protestnim srodstvom da pripadaju „tamo gdje nitko neće ili ih je sve manje“, evo ih tu, bez posebnog prebrojavanja krvnih zrnaca, jer „ova izložba nije prozivka“! Pokušali smo stvoriti takav okvir izložbe koji bi odgovorno i uključivo mogao predstaviti važnu dionicu suvremene hrvatske likovne umjetnosti, koja nastaje na ovim prostorima posljednjih tridesetak godina, a koju često grije i važan dodir sa srpskom kulturom.

Istovremeno, bilo nam je važno istaknuti da su ti umjetnici autentični sudionici hrvatske, evropske, pa

i svjetske umjetnosti, ne samo zato što se njihova djela nalaze u poznatim svjetskim muzejima moderne i suvremene umjetnosti (na primjer, Boris Bućan, Breda Beban, Igor Grubić...). Neki od njih isticat će i pripadnost zajedničkom jugoslavenskom prostoru, pa će za sebe, pomalo ironično, kazati da su po svom nacionalnom određenju „jugonostalgičari“.

Pozivajući umjetnike, započeli smo naslovom *Ova izložba nije prozivka*, kojim smo htjeli naglasiti da izložba nije „etnička denuncijacija“, niti se njome želi otvoriti prostor za „besposlene fukare koje broje krvna zrnca“, kako je nedavno u intervjuu u Novostima rekao naš proslavljeni karikaturist i animator Nedeljko Dragić, jedan od sudionika izložbe, nego je potraga za dubljim poimanjem pripadnosti – etičkim, duhovnim, umjetničkim, filozofskim, društvenim...

Nimalo neočekivano, pojedini pozvani umjetnici odbili su da sudjeluju u izložbi, bojeći se da će „njihov rad biti interpretiran u nacionalnom ključu“. Analizirajući taj strah, uvjerali smo se koliko bi mogla biti važna ova izložba. Pošli smo od rada **Igora Grubića** (Zagreb, 1969), *Bez naslova* (Praxis) (2020–2022.), plakata posvećenog čuvenom marksističkom krugu filozofa okupljenih oko časopisa Praxis, na kojem je na crvenoj podlozi ispisan tekst: THE CRITICISM OF ALL THAT EXISTS STARTS WITH SELF-CRITICISM (*Kritika svega postojećeg, započinje samokritikom*). Da, treba početi samokritikom, pa će Grubić, taj „poetični gerilac“, za ovu izložbu izvesti i sučeliti plakate na hrvatskom i srp-

SA SVAKIM HELI TO DIJELIS

skom jeziku, na latiničnom i ćirilničnom pismu, pismima čije je prostorno–vremensko susjedstvo za pojedine društvene skupine u ovoj sredini još uvijek bolno, zbog toga što su „rane još svježee“, a čini se da i „opasnost od insekata“ (kako glasi naslov knjige Borisa Bućana iz 2021. s radovima posvećenima stradalima u Jasenovcu) još uvijek postoji.

Nismo mogli pobjeći ni od teme vlastita „etničkog kameleonstva“ ili „asimilacije“. Među predstavnicima generacija tzv. urbanih Srba, iz kojih su stasali i pojedini umjetnici na ovoj izložbi – sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina – mnogi su se ponajprije identificirali s vrijednostima zapadne kulture, u glazbi, umjetnosti, filmu, kazalištu... kao svojim izvoristom, ili „zajedničkim vrelom“, kako bi rekao Tin Ujević. Ne čudi što su mnogi bili zatečeni zahtjevima novih etničkih homogenizacija. Danas je lako imati naknadnu pamet, ali za mnoge postojale su uglavnom dvije opcije: odlazak ili mimikrija. Ostati i umanjivati stvaranje nereda bio je itekako zahtjevan, pa i častan zadatak, koliko god se to nekome danas može činiti kao ordinarni eskapizam. U vremenima u kojima su mnogima imena i prezima postajala težak teret i u kojima su drugi odlučivali umjesto nas kamo pripadamo i kamo bi bilo bolje da ode – ostati značilo je svojevrstan otpor. Nismo svi bili hrabri, nismo svi bili ni mudri, ali nismo svi bili ni „mađarci koji su se znali skriti“. Srećom, najbolji među nama znali su se suprotstaviti etničkoj homogenizaciji, s jedne strane, i prozivkama za kolektivne grijehe, s druge strane. Vrlo često to su upravo bili umjetnici koji su znali svoj otpor kanalizirati kroz umjetničke medije.

Kada je prije gotovo stotinu godina Tin Ujević napisao *Pobratimstvo lica u svemiru* odaslao je i nama današnjima poruku koja nimalo ne zastarijeva. Upravo je taj pjesnik, kome su podjednako bili dom i Vrgorac i Zagreb i Split i Pariz i Beograd i Sarajevo – ali također bila su to i mjesta njegova bezdomništva i egzila – tada maštao o ujedinjenju Hrvata i Srba. Bez obzira na njegovu kasniju razočaranost u vlastite ideale, to je figura kojoj se vraćamo i onda kada nam ima nešto strašno reći u uho oholosti... *no vrlo srećno za očajničku sreću, da svi smo isti u zloći i radosti, i da nam breme kobi počiva na pleću.*

„Kob“ će danas vjerojatno drugačije nazivati politolozi i povjesničari, filozofi i sociolozi, psiholozi i religiozi. Svi će je oni analizirati kroz vlastite naočale i doći do drugačijih rezultata i istina. No Tinov (polu)stih *Sa svakim nešto dijeliš*, učinio nam se univerzalno razumljiv, lijep u svojoj jednostavnosti i istinitosti. Stoga je, uz suglasnost umjetnika, na koncu odabran za naslov izložbe. Cilj je bio ne podleći ni froj dovskom „narcizmu malih razlika“ ni „teroru razlika“ koji zagovaraju mnogi povjesničari umjetnosti, kritičari, ku-

4

stosi i muzealci. Naime, vječiti spor o tome da se npr. moraju razlikovati srpski suvremeni umjetnici od hrvatskih, mađarskih ili nizozemskih... postaje neproduktivan i problematičan u vremenu sveopćeg brisanja razlika. Dok se na jednoj strani isticanje i čuvanje nacionalnog identiteta smatra neophodnim uvjetom preživljavanja u globaliziranom svijetu, koji jedva čeka da sve to poništi i prebriše, izjednači do neprepoznatljivosti, na drugoj strani ti zahtjevi često podsjećaju na fundamentalizme koje isključivo veličaju identitet vlastitog krda i plemena, koje lakše prepoznamo kod drugih nego u vlastitim redovima.

Ne čudi stoga što mnogi umjetnici, opirući se sirenskom zovu krda, radije preuzimaju različite manjinske nego nacionalne identitete. U želji da spoznaju sebe, ljude i vrijeme u kojemu žive, te da specifičnim oblikovnim sredstvima izgrade umjetnički iskaz o tom svijetu, umjetnici u prvom redu reprezentiraju sami sebe, a ne države i nacije.

Zato ćemo proizvoljno produžiti Tinov stih *Sa svakim nešto dijeliš... ali i nosiš jedinstven, neponovljiv pečat*. Taj jedinstveni pečat, u najboljem slučaju, rezultira autentičnim glasom, kakve smo pokušali predstaviti i na ovoj izložbi. Oni pak govore i o slobodi preuzimanja različitih „miješanih“ identiteta, pa tako i nacionalnih, bez shizofrenosti i bez dvoličnosti, pa će tako jedan od umjetnika u ovoj izložbi izjaviti „Ja sam i srpski i hrvatski i jugoslavenski umjetnik“. Istodobno, umjetnici ukazuju i na opasnosti mimi-

5

kriranja i preuzimanja maski kojima su izložene nove digitalne generacije, koje rado *odlaze u kameru* i kontrolu (**Dan Oki/Slobodan Jokić**, Zadar, 1965. u instalaciji: *Odlazak u kameru*, 2023), za razliku od naraštaja koji su stasali krajem osamdesetih, poput Slobodana Jokića, koji su glavom bez obzira bježali od kamere, kontrole, vojske i policije... (ciklus fotografija *Bijeg od kamere*, 1989.). Govore o (ratnoj) traumi kao neraskidivom dijelu identiteta, kao usudu, ali i o otpornosti na traume. O ulozi žene u patrijarhalnoj kulturi, koja štiti nove generacije neprenošenjem traume na njih. O prisili nametnutih identiteta i otporu dominaciji povijesnih narativa, primjerice u ciklusu fotografija „*Biti kadar*“, koji prikazuje Krbavsko polje u Lici, umjetničkog dvojca, sestre i brata, **Branke Cvjetičanin** (Zagreb, 1969) i **Branka Cvjetičanina** (Zagreb, 1971 – Bruxelles, 2017).

Govore o ranjivosti i egzilu, primjerice u radu **Brede Beban** (Novi Sad, 1952. – London, 2012.), medijske umjetnice, internacionalno prepoznate po filmovima i videoradovima visoke vizualne prefinjenosti, hrabrosti i provokativnosti. Beban je od 1991. živjela u egzilu, a bit će predstavljena s dva znakovita videorada: *Nazovimo to ljubav* (2000), potaknutog NATO bombardiranjem Srbije 1999; i *Hod tri stolice* (2003), inspiriran balkanskim ritualom proslavljanja (kockarske) pobjede, koji je kao djevojčica iskusila kod svog djeda.

Bredi Beban, kao jednoj od centralnih figura s ove izložbe, posvećen je i fotografski diptih **Igora Grubića**, *Bez naslova; Hommage Bredi Beban*, 2021. U njemu se koristi Bredinim ranim fo-

tografskim portretom iz 1981., „udvostručivši“ ga s „identičnim“ vlastitim autoportretom iz 2021., posvjedočivši u tom radu svog idealnog dvojnika, prepoznajući u njezinoj posvećenosti izjednačavanja života i umjetnosti i vlastiti umjetnički *credo*.

Izložba, također, govori i o egzilu kao svojevrsnom rajskom vrtu, na primjeru autorske knjige *Minhenski dnevnik / Stille Reise* iz 2020. Doajen karikature i animiranog filma **Nedeljko Dragić** (Paklenica kraj Novske, 1937.), čija je internacionalna slava animatora odavno prerasla granice ove kulture, u ljeto 1991., odlazi na privremeni rad i boravak u München, ne želeći još jednom ponavljati slike ratnih stradanja iz Drugog svjetskog rata koje su mu se duboko usjekle u sjećanje u djetinjstvu. Tridesetak godina tog boravka „u raj“ rezultiralo je ovom lucidnom i nadasve sjetnom knjigom crteža.

Snažan glas prerano preminule i u službenom umjetničkom svijetu prekasno priznate **Ivane Popović** (Vrboška, Gorski kotar, 1968.– Krk, 2016.), čija je posthumna retrospektiva u Muzeju suvremene umjetnosti (*Ljubav i otpor Ivane Popović*), 2019. mnoge uvjerila koliko je nepravедno njezin opus bio smještan uglavnom u modni dizajn, odjeknuo je na svim područjima, od kazališne scenografije, kostimografije i performansa preko konceptualne umjetnosti, do crtačkih, kiparskih i slikarskih djela. Početkom devedesetih, kao studentica zagrebačke ALU, svoje mjesto pod suncem pronalazi u Ljubljani, a među prvima je njezin rad kao iskaz vrhunske umjetničke slobode prepoznao slavni slovenski kazališni

mag Dragan Živadinov. Angažiranost, otpor protiv svih vrsta manipulacija, neprikriveni feministički stavovi bit će na izložbi predstavljeni brojnim crtežima, skulpturama iz ciklusa *Big Blue*, 1993. (drvenim „keceljama– štitovima“, s aluzijama na ratna stradanja i *Moje cice*, 2002. oklopima/korzetima od kaširanog papira koji bi trebali štititi žene od smrtonosnih bolesti. Paradoksalno, njezino neukalupljivo djelovanje predstavit ćemo svojevrsnim kalupima.

Još jedan velikan konceptualne umjetnosti, primjer je neželjenog diskontinuiteta u recepciji. Splitski umjetnik **Momčilo Golub** (Ljubuški, 1949), diplomirao je grafiku u Beogradu i već je krajem sedamdesetih 20. st. smatran jednim od rodonačelnika konceptualne umjetnosti u bivšoj Jugoslaviji. Početkom devedesetih, iz Splita, gdje je zasnovao porodicu i započeo s radom, odlazi u egzil u Pariz. Posljednjih desetljeća biva „ponovno otkrivan“ kao jedan od najpoetičnijih glasova konceptualne umjetnosti na ovim prostorima. Bit će predstavljen video– performansom *Svjetlo– tama*, zapravo ponovnim izvođenjem performansa koji je prvi put izveden u Beogradu, 1980., koje možemo protumačiti suptilnim nagovještajem nasilno zamračenih godina pred nama, te s crtežima i s nekoliko novijih evokativnih instalacija, uglavnom napravljenih od „nađenih predmeta“ (ready-made).

Devastaciju i kolektivni zaborav, reviziju zajedničke prošlosti, na suptilan i vizualno „apstraktan“ način tematizira i fotograf

Jovica Drobniak (Gornja Ploča, 1966). U ciklusu fotografija pod nazivom *Ilegalna iluminacija* iz 2014. on fotografira unutrašnjost „očišćenog“ spomenika Vojina Bakića na Petrovoj gori, bez ikakvih manipulacija, naknadnih kadriranja i računalne dorade. Fokusirajući se na unutrašnje spiravno stepenište, on dopušta svjetlu i boji (šume) da sada prodre i kroz ilegalno izbušene rupe, koje su posljednjih desetljeća bušili mnogi, neometano odnoseći skupi materijal spomenika. Devastiranom, vrhunskom skulpturalno– arhitektonskom spomeniku, posvećenom partizanskoj borbi i ustanku naroda Banije i Korduna (1982), toj „neželjenoj baštini“ Drobniak daje novi sjaj, kroz apstraktni fotografski narativ koji se oslanja na tradiciju ponajboljih fotografa s ovih prostora, Milana i Slavku Pavić.

Slično i u filmu *Uvala* (2017.) umjetničkog tandema **Davora Konjkušića** (Zenica, 1979.) i **Nike Petković** (Rijeka, 1992.), u tom se „pejzažnom filmu“, tematizira izbrisano mjesto stradanja brojnih nepoćudnih žitelja, u prvom redu Srba i Židova, u prvom koncentracijskom logoru u NDH, koji se nalazio u Uvali Slana. Do današnjeg dana kontinuirano se i nekažnjeno uništavaju obilježja tog logora. Brisani prostor, povezanost pejzaža i povijesti koja je iz njega izbrisana, slike surovog, ali lijepog krajolika, filmski su poziv, riječima autora, na „perceptivnu komemoraciju i propitivanje političkog okvira slike u kojoj je odsustvo čovjeka zapravo njegova trajna prisutnost, a prazan prostor mjesto zločina.“

Fotografirajući tragove nekadašnjeg života u Zapadnoj Slavoniji, fotograf i snimatelj **Bojan Mrdenović** (Virovitica, 1987.) prvi put predstavlja seriju fotografija s prizorima „puste zemlje“, zapravo napuštenih kuća u Zapadnoj Slavoniji nakon Oluje, pretvarajući traumu napuštanja zavičaja u naizgled tek estetiziranu vizualnu činjenicu. Kroz aluzivne, distancirane i lijepe kadrove prirode, bez izravnih ispitivanja uzroka i optuživanja, traži od gledatelja poseban napor u otkrivanju značenja i u odustajanju od mogućih „moralnih naravoučenića“.

Odlučili smo se pokazati i „starinske“ vintage fotografije **Mije Milisava Vesovića** (Gornja Dobrinja, kraj Užičke Požege, Srbija, 1953.), koji se ovom prigodom predstavlja serijom analognih fotografija– portreta po kojima je i najpoznatiji (Arsen Dedić, Dušan Vukotić, Vlada Divljan, Milan Mladenović, Slađana Milošević...), ali i manje poznatim fotografskim portretima Brede Beban iz 1983. i triptihom iz 2005., na kojima Vesovićev objektiv bilježi veoma izražajnu *geografiju* Bredina lica). Vesović je i majstor grupnih fotografija (fotografija sa snimanja Bulajićeva filma *Obećana zemlja*, 1987.), osobito parova (Rade Šerbedžija i Anja Šovagović, iz filma *San o ruži*, 1986; Ljubiše Ristić i Nade Kokotović (1983.).

Bane Milenković (Novi Sad, 1963.), kolorist je po vokaciji, čije su slike poznate po vizualnoj raskoši, ali i izražajnoj lapidarnosti, sažimanju na rubu dječjeg iskaza. Jednom je zjavio da je „depresivnu stvarnost devedesetih liječio bojom“, a i danas bježi od politike i svega što se naziva „društvenim an-

gažmanom“. Njegove slike su svojevrsne *trpeze ljubavi*, na kojima se možemo vizualno nasititi, u kojima spaja biljke i stroge geometrijske oblike stolova ili stolaca, vrlo čestu inverznu bizantijsku perspektivu sa začasitim koloritom i pastoznim namazima boje. Mali *Salon cipela*, pak, serija oslikanih terakota (2015), Milenkovićev su opušteni „izlet“ u kiparski medij, ali i u tom „ozbiljnom mediju“ bavi se prizemnim tematom – cipelama – dajući im karakterističan humorni, nimalo modno – fetišistički element.

Radi *nemira u kući*, na izložbi gradimo i neobična sazviježda, najčešće umjetničke parove, koji su umjetnički suprotstavljeni, „posvađani“ ili, u najboljem slučaju, komplementarni u zajedničkoj igri parova. Tako su se uz „vikend slikara“ **Željka Badurinu** (Zagreb, 1966.) i njegovu seriju od 130 slika ulja na platnu (24 cm x 30 cm, 2015. – 2021.), u kojima se na ozbiljno–ironičan način poigrava s konceptom slikara koji mora zarađivati za život svih dana u tjednu, a samo vikendom „opušteno“ slikati „apstraktne slike“, koje su ovdje sinegdoha za slikarstvo, našli precizni i „optužujući“ crteži njegove dugogodišnje životne i umjetničke partnerice **Božene Končić Badurina** (Zagreb, 1967.). Umjetničinih 14 crteža flomasterom malih dimenzija, i zvučni rad o štrajku radnika Hotela Laguna, dio su veće cjeline kompleksnog Boženinog projekta *Jadrankin prvi život* (2022 – 2023.), a predstavljaju odličan kontrapunkt „vikend slikaru“, svojom neskrivenom političnošću i nježnom demonstracijom crtačke vještine. Poznata po svojim dugotrajnim istraživačkim projektima i posvećenosti

temi koju odabire, umjetnica se ovdje bavi (ranim, tj. prvim) životom i radničkom sudbinom Jadranke Klekar. Spjevala je „crtački ep“ ne samo toj stvarnoj radnici s Trešnjevke, koja je od djetinjstva u šezdesetima životarila u skromnim trešnjevačkim nastambama i morala zarađivati za goli život od adolescentskih dana, nego i svim ženama koje su dijelile sudbinu sličnu Jadrankinoj na prostorima „od Vardara pa do Triglava“.

Željko Badurina, najpoznatiji po višegodišnjoj seriji „poštanskih radova“ (Post.-art), razglednica odašiljanih na stotinjak adresa prijatelja, umjetnika i ljudi iz umjetničkog svijeta (od 2005.–2012.), godine 2013.(?) odlučuje se za ekonomičniji i brži pristup, dijeleći svoje „razglednice“ putem internet-skih društvenih mreža, koristeći umjesto zida galerije Facebook Wall (stoga ga neki i nazivaju „Facebook umjetnikom“). Izbor od 70.-ak razglednica (10 cm x 13 cm, ink jet print na papiru, 2005. – 2012.), koje će biti predstavljene na izložbi, nastale su u tehnici digitalnog kolaža, fotomontaže i stripovskog uobličjenja kratkog teksta. U njima Badurina komentira društvenu stvarnost na „dnevnoj bazi“, usmjerujući svoju oštricu ponajprije na institucije umjetnosti, na lokalnu i državnu politiku, crkvu, estradu, medije...na „lajk and šer“ u čiju se Mrežu lako hvatamo. Stoga je i razglednica na kojoj se nalazi fotografski zagrljaj Željka Badurine (pola Srbina) i Marijana Crtalića (pola Hrvat) izabrana kao plakat i leit–motiv izložbe, zapravo kao najklibabilniji primjerak.

8

Još je čvorastiji i zakučastiji odnos drugog umjetničkog para na izložbi, Borisa Bućana i Saše Mesić. **Boris Bućan** (Zagreb, 1947. – Zagreb, 2023), jedan od najistaknutijih suvremenih hrvatskih umjetnika svjetske slave, koji nas je nedavno prerano napustio, ovdje je predstavljen kao aktivni *kvaritelj* svoje životne i umjetničke družice, samouke umjetnice **Saše Mesić** (Orahovica, 1961), u ciklusu *Sve boje se smiju*, 2021. „Porijeklo života“ tog ciklusa jest starinska klupa– sanduk s naslonom, koju je Saša Mesić, inače doktorica geokemije po profesiji, oslikala u karakterističnom floralno–ornamentalnom stilu, stvorivši vedre *horor vacui* kompozicije. Pretvorivši je odavno u kućni mobilijar, umjetnica je predložila i da se na ovoj izložbi koristi kao upotrebnii predmet, kao klupa za sjedenje. Na njoj je Bućan odabrao i fotografirao kadrove, stvarajući isječke na koje je naknadno intervenirao svojim prepoznatljivim sliko– crtačkim rukopisom, mijenjajući tim prizorima značenja i dajući im posebne, evokativne naslove. Odabravši tehniku printa u boji na ceradi, umjetnici odlučuju da podijele zajednički rad, pa ga i printaju u dva primjerka. Cerada je zamjena za platno, ali nije zamjena za grafiku. U kreativnoj zajedničkoj igri nadmetanja – u poznatom Bućanovom stilu „A ja mogu ovo!“ (kako glasi naslov njegova rada iz sedamdesetih) – a još više nadopunjavanja i komplementarnih strasti, nastaju crteži iz zajedničkog vrela. Tu zajedničku igru dopunjavanja i imenovanja nastavljaju i u oslikanim „naplavinama“, skulpturama koje, baš kao što ih

9

voda nosi i oblikuje, ali ne potpisuje, tako ih i Mesić–Bućan umjetnički par zahvalno dijeli – sa svakim.

Zadnjih godina svoga života **Boris Bućan** posvetio se temi zloglasnog koncentracijskog ustaškog logora Jasenovac. Svestran i originalan kakav je bio od samih početaka, kada se krajem šezdesetih godina pojavio na zagrebačkoj sceni mladih „urbanih intervencionista“, Bućan propituje tu tešku temu koristeći se novim vizualnim jezikom u različitim medijima: slikarstvu, fotografiji, autorskoj knjizi, instalaciji. Ponekad tek naslovima pojedinih radova aludira na strašne događaje, koji su nerijetko predmet političkih manipulacija – uvećavanja ili umanjivanja broja žrtava. Bućana ne zanima broj žrtava, jer svi nevino postradali za njega su mučenici koji zavređuju svetačke atribute – baš kao što to zapisuje i na slici s izložbe: *Oreole kao lopoči u jezeru Jasenovac – za svakog a ne samo za jednog. Da li je to impresionizam?* (2017.). U zeleno–crnom neprozirnom jezeru lopoči, kao potpuna suprotnost slavnim Lopočima oca impresionizma, Claudea Moneta, pretvaraju se u plutajuće lubanje stradalih, postajući simboli smrti.

Empatiju sa stradanjima Srba, Židova, Roma i antifašista u logoru Jasenovac Bućan pokazuje na iznimno delikatan, indirektan način, u stotinama fotografija objavljenima u nekoliko autorskih knjiga, među kojima su najpotresnije *Opasnost od insekata* (2021.) i *Slike prije slika* (izdavač obje knjige je Skaner studio, Zagreb, 2022.). Fotografski uvećavajući detalje iz prirode ili pronalazeći nepoznate vizure u snimljenim prizorima, pukotine u predmetima iz njegova

neposredna okruženja, Bućan te asocijativne nizove povezuje s jasenovačkim stradanjima dajući im poseban sfumato i nježnost, pretvarajući pakao u mjesto za molitvu i praštanje.

Fascinaciju vodom, točnije rijekama koje poistovjećuje sa ženskim tijelom, njegovom snagom i neumoljivošću, susrećemo i u slici ženskog akta nazvanoj Nil (2008.). Njezine su ruke prijeteće delte, dok Venerin brijeg postaje piramida – utočište besmrtnosti. Slikom Nila, jedne od najvažnijih starozavjetnih rijeka, ali i simbola suvremenih, naizmjeničnih perioda blagostanja i razdvajanja naroda koji žive u njegovoj blizini, Bućan iznova dodiruje i vječitu temu Erosa i Tanatosa na karakterističan, bućanovski suptostavljen, „uzvodan“, način.

Tanja Dabo (Rijeka, 1970), multimedijalna umjetnica i grafičarka, posljednjih se godina posebno bavi temom nacionalnog identiteta u ciklusu radova: *Domovina*. U tu seriju spada i *Kolekcija za pamćenje*, koja će biti predstavljena na ovoj izložbi *Knjigom 1.* i *Knjigom 2.*; (obje iz 2019.). Rad ironična naslova bavi se govorom mržnje i nasilništvom, „citativima“ koji nas dočekuju na zidovima, u medijima, na društvenim mrežama, ali i u policijskim i sudskim izvještajima. Njihov je nasilnički govor usmjeren protiv pripadnika drugih nacionalnosti i rasa ili je pak rodno motiviran. Umjetnica sakuplja izjave i govor mržnje poput prave kolekcionarke, prepisuje ih, grafički oblikuje, a sve u želji da ih pre-

Tanja Dabo
Kolekcija za pamćenje
Izvedba čitanja u Galeriji Prozori, Zagreb, 2020.
Snimio: Bojan Mrdenović

tvori u zbirku vrijednu čuvanja. Stoga ih izvodi u klasičnoj tehnici drvoreza u boji, na listovima ručno uvezenima u knjigu, s 24-karatnom pozlatom. Promišljeno i odgovorno, svjesna koliko su ti iskazi uznemirujući, umjetnica zatvara knjige u izložbene vitrine, koje su dostupne tek na zahtjev ili se mogu poslušati u posebnim izvedbama čitanja. Pozlaćena brutalnost, dakako, dira nas više od kakva novinskog izvještaja ili statističkih prikaza institucija zaduženih za sprečavanje nasilja. Svjesna je toga i umjetnica, zato nas u borbu protiv zaborava zla, paradoksalno, poziva u bijelim rukavicama.

Organizator izložbe /
Srpsko kulturno društvo
Prosvjeta u suradnji s
Kulturno-informativnim
centrom, Zagreb

Mjesta održavanja
Zagreb, SKD Prosvjeta,
Preradovićeve 21 i
Galerija Forum,
Teslina 16

Trajanje
9. 11. – 25. 11. 2023.
Umjetnici i umjetnički timovi /
Željko Bađurina
Breda Beban
Boris Bućan
Branka & Branko Cvjetičanin
Tanja Dabo
Nedeljko Dragić
Jovica Drobnjak
Momčilo Golub
Igor Grubić
Božena Končić Bađurina
Davor Konjikušić & Nika Petković
Bane Milenković
Bojan Mrdenović
Saša Mesić & Boris Bućan
Dan Oki / Slobodan Jokić
Ivana Popović
Mio Milisav Vesović

**Autorica koncepcije
i kustosica izložbe:**
Nada Beroš

Likovni postav
Nada Beroš i Davorka Perić

Suradnici na izložbi
Dubravka Cherubini
Marko Golub
Nataša Ivančević
Davorka Perić

**Grafičko oblikovanje
izložbe i publikacije**
Nikola Križanac

Asistentica kustosice
Tijana Gojić

**Urednica publikacije
i autorica teksta**
Nada Beroš

Tehnički postav
Jasna Givens
Vedran Grladinović
Marin Kovačević

Posuđivači
umjetnici;
Zbirka Dagmar Meneghello, Zagreb;
Trieste Contemporanea, Trst;
privatni vlasnici

Zahvale
Boško Beban
Dokumentacijski odjel MSU-a
Luna Bizovičar
Rada Borić
Goranka Buljan
Dubravka Cherubini
Dejan Dragosavac Rutta
Andro Giunio
Ivo i Sanja Goldstein
Mira Šanić Golub
Ivica Đorđević
Nataša Ivančević
Nenad Jovanović
Kalfayan Galleries
Atena-Solun
Virna Karlić
Ljubica Letinić
Anto Lovrinović
Milena Marković
Dagmar Meneghello
Martina Munivrana
Mladen Novaković
Leposava Popović
Nataša Puškar
Srđan Sandić
Sanja Šakić
Mira Šuvar
Marko Tot Lovrić
Nina Vioić
Aneta Vladimirov
Saša Vesović
SKD Prosvjeta -
Pododbor Zagreb
Vector design print d.o.o.

Organizator

Podrška

Partneri

КРИТИКА
СВЕГА
ПОСТОЈЕЋЕГ
ЗАПОЧИЊЕ
САМОКРИТИКОМ

КРИТИКА
SVEGA
POSTOJEĆEG
ZAPOČINJE
SAMOKRITIKOM

Igor Grubić

Bez naziva (Praxis)

2 plakata

70 × 50 cm

2020.–2023.